

Богданна ГВОЗДЕЦЬКА

доцент кафедри філософії, соціології
та політології імені професора В.Г. Скотного
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
кандидат соціологічних наук, доцент

Наталія ВАРГА

доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Ужгородського національного університету,
доктор соціологічних наук, доцент

**МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗВО**

У всіх демократичних високорозвинутих країнах освіта і наука є основним стрижнем сталого та безперервного розвитку. Саме вони формують і безпосередньо впливають на свідомість сучасної людини, її ціннісний світ, гуманізм, ідеї, світобачення, розуміння межі між добром і злом. Найвагомішою категорією, що визначає розвиток освіти, а найперше її якість, є академічна культура або цінності, що сповідуються тим чи іншим ЗВО. Як відомо, найкращі світові ЗВО мають уже давно сформований власний тип культури навчання, основою якого є принцип академічної доброчесності.

Як і в усьому світі, так і в Україні останніми роками освіта та наука зазнала нових випробувань та викликів, спричинених пандемією COVID-19, а на сьогодні наша держава знаходиться у стані воєнних дій, що робить надзвичайно важливим питання забезпечення якості організації та проведення освітнього процесу, а також досягнення якості вищої освіти загалом, проте ми послідовно і цілеспрямовано продовжуємо шлях упровадження та інституціоналізації практики академічної доброчесності. Процес формування академічної доброчесності є нелегким, тривалим і вимагає залученості усіх учасників академічного процесу: не тільки студентів, а й науково-педагогічних працівників, оскільки саме останні мають вплив на рівень і якість умінь і знань, котрі отримують здобувачі.

Варто зазначити, що в Україні наявна нормативна база академічної доброчесності (Закон України «Про авторське право і суміжні права» [1]). У 2014 р. після Революції Гідності було прийнято Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 [2], Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 [3], Положення про Національний репозитарій академічних текстів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 541 від 19.07.2017 [4], Лист Міністерства освіти і науки України «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності» № 1/9-263 від

20.05.2020 [5]. На сьогодні на сайті Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти в закладці «Академічна доброчесність» розміщений на розгляд та громадське обговорення проєкт Закону України «Про академічну доброчесність» [6].

Метою даної розвідки є визначення механізмів забезпечення академічної доброчесності в ЗВО як із боку викладачів, так і студентів.

Феномен академічної нечесності (недоброчесності, недоброчесності) є багатограним та може набувати різних проявів. У його основі лежить умисне порушення загальноприйнятих в академічному середовищі моральних і правових норм, зазвичай із метою отримання певних переваг. У будь-якому випадку розповсюдження таких проявів завдає нищівного удару по якості освіти та наукових досліджень, а отже, по перспективам забезпечення стійкого розвитку суспільств [7, с. 108].

Згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти тощо [7, с. 108].

Варто відмітити, що плагіат залишається найрозповсюдженішим порушенням академічної доброчесності. Як свідчать статистичні дослідження, що проводилися в Україні, майже 90% студентів вдаються до плагіату [8].

Плагіат можна поділити на три основні типи: 1) копіювання чужої роботи (як без, так і з відома її автора) та оприлюднення її під власним іменем;

2) представлення суміші власних та запозичених в інших аргументів без належного цитування джерел (компіляція); 3) перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора або видавця (рерайт).

Одним із механізмів забезпечення академічної доброчесності в ЗВО є використання ліцензійних програм перевірки на плагіат. Варто зауважити про те, що сьогодні кожен ЗВО застосовує ліцензійні програми (Unicheck, Strike Plagiarism тощо), якими безкоштовно можуть користуватися як викладачі, так і студенти, а також програмне забезпечення (платне чи безкоштовне), що є у вільному доступі в мережі Інтернеті. Вільний доступ та регулярне користування таким програмним забезпеченням є вагомим чинником запобігання академічній недоброчесності.

Іншим таким механізмом є проведення та популяризація заходів, на яких викладачам роз'яснюють норми законодавства, рекомендації МОН, політику закладу щодо академічної доброчесності в навчальному процесі; залучення студентів до таких заходів та присутність освітніх компонентів з академічного письма/академічної доброчесності тощо.

З огляду на все вищезазначене, а також зважаючи на події, що сьогодні відбуваються в Україні, а саме на воєнні дії, хочеться звернути увагу на те, що впровадження та популяризація академічної культури в освітній простір України й надалі залишається актуальним питанням. Хоча в українському законодавстві вже певною мірою сформована нормативна база, що врегульовує процес дотримання принципів академічної доброчесності.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Положення про Національний репозитарій академічних текстів : постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 541. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF#Text>.
5. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності : лист Міністерства освіти і науки України від 20.05.2020 № 1/9-263. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>.
6. Про академічну доброчесність : проект Закону України. URL : https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/проект-закону-про-АкадДоброчесність_4.pdf.
7. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. С. 107–120.
8. Академічне середовище не повинно приймати плагіат, – Сергій Квіт. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-07-16-akademichne-seredovishhe>.